

Darbas su gabiaisiais – investicija į ateitį

Šiuolaikiškos valstybės vis dažniau rengia programas, skirtas gabiems vaikams motyvuoti, ir joms vykdyti negaili didelių investicijų. Tarptautinė gabių vaikų ugdymo programa „Gifted“ startavo ir mūsų šalyje. Kuo ji ypatinga ir kaip mokomi gabieji?

Ivona JAROSLAVCEVIENĖ

Izraelio pavyzdžiu

Vytauto Didžiojo universitetas (VDU) šiemet pradėjo vykdyti tarptautinę Lietuvos ir Izraelio programą „Gifted“, skirtą gabiems vaikams ugdyti. Programa vykdoma pagal tarptautiniu mastu pripažintą Izraelio gabių vaikų švietimo modelį. Lietuvoje ji sulaukė didžiulio dėmesio – registravosi 200 kandidatų, iš jų testais buvo atrinkti 47 trečiokai ir 11 vienuoliktokų.

„Izraelis turi didžiulę patirtį ugdant gabius vaikus. Haimas Zakmanas, Izraelio kompanijos „IP Capital“ generalinis partneris, buvo tas žmogus, kuris Izraelio patirtį atvėrė Lietuvai. Mūsų komanda ne kartą važiavo į Izraelį, stebėjo, kaip dirbama su gabiais vaikais, ir mokėsi iš geriausiųjų. Užmezgėme tvirtus bendradarbiavimo ryšius su Rišon Lecijono miestu, o tie ryšiai peraugo į Kauno ir Rišon Lecijono broliškų miestų sutartį, pasirašytą abiejų miestų merų. Taip ir atsirado „Gifted“ programa, orientuota į gabius vaikus. Metus Izraelio lektorai mokė mūsų mokytojus ir dėstytojus, kaip pažinti gabius vaikus ir kaip su jais dirbti. Dalis atrinktų mokytojų liko dirbti „Gifted“ centre Kaune, VDU Botanikos sode. Nuo šio rudens čia dirbame su atrinktais vaikais“, – pasakoja „Gifted“ projekto koordinatore Lietuvoje Dileta Tindžiulienė.

VDU, vykdydamas šį projektą, bendradarbiauja ne tik su Izraelio kompanija „IP Capital“, bet ir su tarptautiniu mastu pripažintu Rišon Lecijono Rono Vardžio gabių

vaikų mokymo centru, ugdančiu pažintines ir kūrybines talentingų vaikų kompetencijas.

Mokoma kitaip

Izraelio praktika rodo, jog labai svarbu nustatyti intelekto koeficientą, kad ugdymo turinį būtų galima pritaikyti individualiems poreikiams. Todėl mokyti pagal „Gifted“ programą atrenkami vaikai buvo kruopščiai testuojami. „Atrankos komisiją sudarė psichologas, pedagogas ir administratorius. Vertinamos ne tik žinios, bet ir vaiko branda, neverbalinė kalba, kūrybiškumas. Vienam vaikui skiriama valanda. Per tą laiką atliekamas testas, taip pat vyksta pokalbis. Sukuriama jauki aplinka, kad vaikas nejustų įtampos ir galėtų atskleisti savo stiprybes. Testo rezultatai buvo siunčiami į Izraelį, ten specialistai pagal specialią metodiką nustatė kiekvieno vaiko intelekto koeficientą“, – dėsto D. Tindžiulienė.

Nors programa orientuota į 3–18 metų vaikus, dėl vietos stygiaus pradėta nuo trečiųjų ir vienuoliktokų. „Mūsų mokytojai geba surasti tokį mokymo būdą, kuris sudomina net ir daug žinančius vaikus. Pavyzdžiui, matematika ir menai puikiai dera tarpusavyje. Į vieną trečiųjų pamoką mokytojai atsinešė sraigę ir pasiūlė išmatuoti jos greitį, svorį, ūgį ir kitus parametrus. O šalia matematinių dalykų nagrinėjo XV a. paveikslą, kuriame italų dailininkas įamžino sraigę“, – teigia pašnekovė.

Pagal „Gifted“ programą mo-

komi vaikai ne tik mokosi, taip pat yra sukurta psichologų pagalbos platforma. Pagalba teikiama vaikams, kurie nori labiau pažinti save, tėvams, kuriems kyla įvairių klausimų, ir mokytojams, kurie dirba su gabiais vaikais. „Klausimų sulaukiama įvairių. Jeigu vaikas – gabus, nebūtinai su juo lengva dirbti pamokose. Kai jam neįdomu, jis gali net trukdyti kitiems mokiniams. Mokytojų kantrybė nėra beribė, tad ypač svarbu sulaukti patarimų, kaip elgtis su tokiau vaiku, sudominti jį, skirti dėmesio. Klausimų kyla ir tėvams. Pavyzdžiui, kaip motyvuoti vaiką lankyti mokyklą ir pan.“, – aiškina D. Tindžiulienė.

Programos startas buvo puikus, tad sausį arba vasarį laukiama naujų testų iš Izraelio. „Jūs adaptuosime ir pavasarį pradėsime testuoti priešmokyklinio amžiaus vaikus – būsimojus pirmokus. Jei situacija leis, metų pradžioje planuojame atidaryti šeštadieninę „Gifted“ mokyklėlę priešmokyklinukams. Taip pat testuosime būsimojus trečiokus, ketvirtokus ir vienuoliktokus. Jeigu turėsime reikiamų patalpų, vaikų priimsime daugiau“, – žada pašnekovė.

Kas yra gabus vaikas?

Gabus yra tas vaikas, kurio loginis mąstymas, gebėjimas samprotauti, mokytis iš savo patirties ir ją pritaikyti naujose situacijose yra geresni nei jo bendraamžių. „Gabūs vaikai yra tie, kurie turi potencialą greičiau, lengviau logiškai mąstyti, jų abstraktus mąstymas – geresnis, jie taip pat greičiau mokosi iš savo patirties, prieina prie išvadų. Gabumai gali pasireikšti vienoje ar keliose srityse, tiesa, reikėtų suprasti, kad jie gali būti ir nerealizuoti. Kitaip sakant, kalbėdami apie gabius vaikus akcentuojame ne tiek turimų žinių lygį, kiek didesnę potencialą įgyti žinių ir jas panaudoti. Kartais gabus vaikas galėtų gerai mokytis, bet to nedaro. Tokiu atveju gabumai

Išmatuoti sraigės greitį, svorį, ūgį ir kitus parametrus – daug įdomiau, negu tiesiog spręsti uždavinius

nerealizuojami“, – sako VDU Socialinių mokslų fakulteto dėstytoja „Gifted“ programos psichologė dr. Jurga Misiūnienė.

Kiekvienoje šalyje gabių vaikų yra apie 2 proc., tačiau kai jiems neskiriamas reikiamas dėmesys, jų gabumai ugdomi nepakankamai. Tarp labai gerai besimokančiųjų yra daug gabių vaikų, tačiau aukšti mokymosi pasiekimai savaime nerodo, kad vaikas – ypač gabus. Kita vertus, svarbu suprasti, kad ir mažiau gabūs vaikai gali pasiekti labai daug. „Net jeigu vaikas nepriklauso itin gabių vaikų grupei, jis gali daug pasiekti, jeigu išnaudos kitas savo stipriąsias savybes – smalsumą, atkaklumą, darbštumą, mokėjimą tvarkytis su iššūkiais, nepasiduoti“, – pabrėžia pašnekovė.

Nerealizuoti gabumai

Kodėl svarbu kalbėti apie labai gabius vaikus ir jiems skirti dėmesio? „Jeigu mes ignoruojame gabius vaikų egzistavimą, nematome tų, kurie turi didelį potencialą, bet dėl vienokių ar kitokių priežasčių jo neišnaudoja. Pavyzdžiui, kai tam nėra tinkamos aplinkos. Įsivaizduokime labai gabų vaiką, turintį negalią. Esant nepalankiai aplinkai ta negalia matoma, akcentuojama, tačiau gabumai neįžvelgiami, nors tas vaikas galėtų greitai mokytis ir daug pasiekti“, – aiškina dr. J. Misiūnienė.

Pateikdama pavyzdžius specialistė mini disgrafiją ir diskalkuliją. Disgrafija – dalinis gebėjimo rašyti sutrikimas, kai žmogus sukeičia ar praleidžia žodžių raides.

Diskalkulija yra dalinis matemati- nių gebėjimų sutrikimas. Ir vienu, ir kitu atveju patiriama mokymo- si sunkumų, ir dėl jų galime neį- žvelgti vaiko potencialo. „Situaci- jų gali būti ir daugiau. Pavyzdžiui, gabus vaikas yra tylus, ramus, o mokytoja dirba su visa klase ir ne- pamato, nepaskatina, nelavina to vaiko gabumų, neduoda būtent tam vaikui įdomių užduočių, ir dėl to jo gebėjimai nerealizuojami. Būna atvejų, kai gabaus vaiko neskaitina ir tėvai. Priešasčių gali būti daug, o rezultatas – tas pats: vaiko gabumai nerealizuojami“, – atkreipia dėmesį pašnekovė.

Įgimta ar įgyta?

Dažnai žmonės gabumus įsi- vaizduoja kaip tai, kas yra įgim- ta. „Su prigimtimi siejami vaiko intelektualiniai gebėjimai vadina- mi fluidiniais, arba lanksčiais, intelektu. Šis intelektas mažiau lavinamas, nors nebūtinai būna taip, kad jis nelavinamas visai. Lanksčiojo intelekto lavinimas apima viską, nuo ko priklauso sėkmingesnis galvos smegenų ir viso kūno funkcionavimas. Kitaip sakant, kuo geriau funkcionuo- ja smegenys, tuo labiau didėja fluidinis intelektas. Suaugus šie intelektualiniai gebėjimai silpsta“, – dėsto dr. J. Misiūnienė.

Su žiniomis labiau siejamas kristalizuotas, arba tvirtasis, inte- lektas. „Šio intelekto pagrindas – viskas, ko mes išmokstame aplin- koje, kultūroje, bendraudami, skaitydami knygas ir t. t. Kitaip sa- kant, tai yra visos mūsų įgytų žinių bagažas, kuriuo galime naudotis, kai reikia mąstyti logiškai, priimti sprendimus, veikti. Šis intelektas – ypač veikiamas aplinkos ir lengvai lavinamas, didėja su amžiumi“, – teigia psichologė.

Pasak dr. J. Misiūnienės, labai tikėtina, kad nepakankamai ska- tinančioje akademinėje aplinkoje augantis gabus vaikas netaps ga- biau suaugusiuoju. Ir, priešingai, vaikas, kuris mokykliniais metais pagal savo potencialą nepaten- ka tarp 2–5 proc. gabiausiųjų, bet labai stengiasi mokytis ir yra supamas skatinančios aplinkos, pasiekęs brandą, gali turėti aukš- tą kristalizuotą intelektą ir tapti gabiu suaugusiuoju.

Gabių vaikų poreikiai

Gabaus vaiko mąstymas – la- bai greitas, todėl jo informacijos poreikis yra didesnis. „Kartais

sakoma, kad gabūs vaikai – lyg kempinės. Jie sugeria labai daug žinių iš aplinkos, tad toji aplinka turi gebėti patenkinti informaci- jos troškulį. Svarbu ir tai, kad tokie vaikai gali būti neparankūs, nes paklūsta taisyklėms tik tada, kai jas supranta. Jie paklaus, ko- dėl ir kaip vyksta vieni ar kiti pro- cesai, o mes turime žinoti, kaip į tuos klausimus atsakyti. Gabus vaikas gali pastebėti mokytojo klaidą ir ją garsiai įvardyti. Šiuo atveju yra svarbi suaugusiojo reakcija, gebėjimas priimti ga- bų vaiką, suprasti jo elgesį, ne- užgožti noro pažinti, net kai jam pačiam tai yra iššūkis“, – sako dr. J. Misiūnienė.

Pašnekovė pabrėžia, kad visi vaikai, nepriklausomai nuo jų gebėjimų, yra ypatingi ir turi in- dividualių, tik jiems būdingų ga- lių ir stiprybių. Gabių vaikų ypa- tumas – tai tie gabumai, kuriais jie lenkia bendraamžius. „Tėvams svarbu žinoti, kuo jų vaikas ypa- tingas ir kokie jo poreikiai. Moky- tojai taip pat turi atsižvelgti į vai- kų poreikius. Jeigu matote, kad vienoje ar kitoje srityje vaikas yra gabus, suteikite jam galimybes stiprėti. Kita vertus, ypač tėvams norėčiau pasakyti, kad ugdyda- mi savo vaiko gabumus pasi- stenkite neišbalansuoti jo gyve- nimo. Jeigu auginate vaiką, kuris gabus mokslams, nepamirškite, kad savo bendraamžius jis lenkia tik šioje srityje, visur kitur jis yra toks pat, kaip kiti. Socialiniai įgū- džiai, emocijų supratimas ir val- dymas, fiziniai kūno ypatumai, būdravimo ir poilsio režimas bus labai panašūs į kitų vaikų. Net ir gabiausias vaikas yra vaikas, tad jeigu jis gerai mąsto logiškai, ne- būtinai gebės geriau suvaldyti savo emocijas, bėgs greičiau už kitus ir pan. Neskirkite viso vaiko laisvalaikio vien gabumams la- vinti – leiskite jam pabūti vaiku“, – pataria psichologė.

Dalijasi gerą patirtimi

VDU Švietimo akademijos kanclerė prof. dr. Lina Kamins- kienė teigia, kad šiuolaikinis švietimas neturi remtis idėja vi- siems vaikams taikyti vienodus standartizuotus modelius. „Mokyklose kiekvienam vaikui skirti dėmesio nėra lengva, ypač kai klasės – didelės, vaikų – daug ir jie visi – skirtingi. Vis dėlto ne- galima visų suvienodinti. Gabus vaikas gali būti imlus daugeliui

dalykų ar kuriai nors vienai sri- čiai, o kitos jį gali dominti gero- kai mažiau. Tokiam vaikui svarbu padėti atrasti ir kitas sritis. Taip pat gabūs vaikai turi didesnę in- dividualaus darbo poreikį, tad tam turi būti skiriama daug lai- ko. Taip lavinami konkretaus vaiko gabumai. Kita priemonė – darbas mažomis grupelėmis“, – apie gabių vaikų mokymą pasa- koja pašnekovė.

Pasak prof. dr. L. Kaminskie- nės, daugybė valstybių inves- tuoja į gabių vaikų ugdymo programas, nes supranta, kad jie yra šalies potencialas – bū- simieji vadovai, mokslininkai, menininkai. „Vienas iš „Gifted“ programos ypatumų tas, kad mes nuolat stengiamės dalytis patirtimi, kaip reikia tinkamai dirbti su gabiais vaikais visose Lietuvos mokyklose. Mūsų sie- kis – skleisti šias žinias kuo di- desnėms pedagogų gretoms. Kaune mums sekasi puikiai, tad planuojame panašų kompeten- cijų centrą atverti ir Vilniuje, kiek vėliau – Klaipėdoje. Tai būtų sti- prūs centrai, kurie dirbtų ne tik su gabiais mokiniais, bet ir su mokytojais“, – dėsto profesorė.

Pašnekovė pataria mokykloms įtraukti gabių vaikų mokymo- si poreikius į prioritetų sąrašą. „Dabar mokyklose sudaromos galimybės papildomai mokytis vaikams, kurie turi mokymo- si sunkumų. Gabiems vaikams po pamokų taip pat rekomen-

duojama numatyti papildomų veiklų. Jiems reikia iššūkių, tad būtina suteikti galimybę tuos iššūkius patirti“, – sako prof. dr. L. Kaminskienė.

Bendravimo svarba

Kretingiškė leva Latakienė yra viena iš tų mamų, kurios augina gabius vaikus. Jos sūnus – Pran- ciškonų gimnazijos septintokas Emilijus Latakas – pagal „Gifted“ programą mokosi su gabiausiai- šalies vienuoliktokais. „Nors šie- met buvo atrenkami trečiokai ir vienuoliktokai, išdrįsime daly- vauti. Jis laikė tą patį testą, kaip ir vienuoliktokai, ir viskas praėjo puikiai“, – tvirtina Emilijaus mama.

Pašnekovė teigia, kad sūnus nuo mažų dienų buvo kitoks: smalsus, linkęs klausinėti ir klausytis, būdamas penkerių skaitė enciklopedijas, domėjosi pasau- liu – žinojo, kaip atrodo šalių vė- liavos, galėjo pasakyti valstybių plotą, gyventojų skaičių. „Jam tai buvo savotiškas žaidimas. Mes matėme, kad vaikui įdomu, tad prisidėjome prie to žaidimo. Kai sūnus pradėjo lankyti mokyklą, mokėme, kaip gausinti savo ži- nias, kur ieškoti papildomos in- formacijos. Dabar jis daug nar- šo internete, skaito mokslinius straipsnius tomis temomis, kurios jam įdomios, renka informaciją anglų kalba, klausosi mokslininkų įžvalgų – nori žinių ir jų ieško“, – pasakoja I. Latakienė.

Moteris pataria visiems tė- vams, kurie augina gabius vai- kus, padėti jiems atsiskleisti, skatinti jų kūrybiškumą. Ji taip pat pabrėžia, kad gabiems vai- kams labai svarbu bendrauti su bendrų interesų turinčiais vai- kais. „Todėl labai džiaugiuosi, kad vaikas pateko tarp „Gifted“ programos dalyvių, čia jis gali mokytis iš geriausių savo srities žinovų ir tuo pat metu bendrauti su tokiais pat vaikais, kaip jis“, – teigia I. Latakienė.

Bendraminčių svarbą ir gali- mybę gausinti žinias pabrėžia ir Vilniaus lietuvių namų vienuo- liktokė Ugnė, šiemet taip pat dalyvaujanti „Gifted“ programoje. „Labai svarbu, kai šalia tavęs yra žmonių, kuriems įdomūs tie pa- tys dalykai. „Gifted“ programos lektorai dėsto su didžiuoliu užsi- degimu. Tai labai patraukia. Lin- kiui visiems surasti žmonių, kurie gali paskatinti eiti pirmyn“, – sa- ko Ugnė.

Gabaus vaiko mąstymas – labai greitas, todėl jo informacijos poreikis yra didesnis